

פרשת צו- הרב יונתן זקס

הקרבנות של בעלי חיים היא אחד היסודות הקשים ביותר להבנה בתורה ובאורח החיים שהיא מתווה. קשה להבינם, מכיוון שהיהודים והיהדות שורדים כבר כמעט אלפיים שנה בלי קרבנות. עוד בימי בית ראשון רבים מהנביאים הגדולים היו ביקורתיים כלפי הקרבנות, ונבואת ירמיהו מהפטרות השבת היא דוגמה בולטת לכך. איש מן הנביאים לא שאף לבטל את הקרבנות, אך הם מתחו ביקורת חמורה על האנשים שהקריבו אותם בעודם משעבדים ומנצלים בני אדם אחרים. בייחוד הרגיזה את הנביאים - ואת הקדוש ברוך הוא, שהם דיברו בשמו - התפיסה כאילו הקרבנות הם מין שוחד: המחשבה שאם ניגן לאלוקים מתנה נדיבה מספיק, הוא ימרק את פשעינו. תפיסה זו רחוקה מהיהדות כרחוק מזרח ממערב.

הקרבנות, וכמוהם גם המלוכה, לא היו בימי קדם מן התופעות הייחודיות לעם ישראל. בכל דת בימים ההם, בכל פולחן ובכל כת, היו מזבחות וקרבנות. מפליא לראות באיזו פשטות וקלות הצליחו חכמינו למצוא לקרבנות תחליפים, ובראשם שלושה: התפילה, הלימוד והצדקה. התפילה, בייחוד תפילות שחרית, מנחה ומוסף, תופסת את מקומם של קרבנות התמיד וקרבנות המוסף הקבועים; מי שלומד את דיני הקרבנות מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבם בעצמו; והנותן צדקה מקריב כביכול קרבן כספי, המהווה הצהרה כי כל מה שיש לנו שייך בעצם לה'.

וכך, אף כי אנו מתפללים מדי יום לבניין המקדש ולהשבת עבודתו, עיקרון הקרבן עצמו נותר קשה להבנה. תיאוריות רבות הוצעו בידי אנתרופולוגים, פסיכולוגים וחוקרי מקרא כדי להסביר מה מייצגים הקרבנות, אך רובן מתבססות על ההנחה המפוקפקת כי הקרבת הקרבן היא במהותה מעשה זהה בכל התרבויות. זהו כשל מחקרי. כל תופעה דתית ותרבותית, צריכה להיבחן לאור האמונות של התרבות שהיא מתקיימת בה. משמעות הקרבן ביהדות, והשאלה מדוע הוא חשוב גם כיום, ולו כרעיון, צריכות להתבאר לאור השקפת היהדות. השאלה צריכה להיות זו: מהו פשר הקרבן בדת הגורסת כי אלוהים הוא בורא העולם ואדון הכול?

התשובה הפשוטה ביותר, שאמנם אינה מסבירה את פרטי הקרבנות לסוגיהם, היא זו: **אנחנו אוהבים את מה שאנחנו מוכנים להקריב למענו קרבן**. לאהוב פירושו לתת. הקרבן הוא הכוריאוגרפיה של האהבה.

הדבר נכון בתחומי חיים רבים. בני זוג הנשואים באושר מקריבים קרבנות זה לזה דרך קבע. הורים מקריבים קרבנות אדירים למען ילדיהם. אנשים הנענים לקריאה מלמעלה (כפי שתיארנו בשבוע שעבר) - לרפא חולים, לדאוג לעניים, להילחם למען החלש שנעשה לו עוול - מקריבים לעתים קריירות משתלמות למען האידיאלים שלהם. כאשר גוברת הרוח הפטריוטית, אנשים מקריבים קרבנות למען מולדתם. בקהילות חזקות, אנשים מקריבים למען בני קהילה הזקוקים לעזרה. ההקרבה היא הסופר-ג'לו של יחסי האנוש. היא מצמידה אותנו זה לזה.

לבה הפועם של היהדות היא האהבה: **"וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ"**. בדתות אחרות, הדחף שהניע את ההקרבה היה פחד: פחד מפני זעמם ועוצמתם של האלים. ביהדות, הדחף היה האהבה.

שם-העצם 'קרבן' והפועל 'להקריב' עצמם מצביעים על כך: הם באים מהשורש קר"ב, כלומר עניינם קרבה והתקרבות. ועוד זאת, בכל פרשיות הקרבנות נזכר ה' בשמו המפורש, המבטא את מידת הרחמים ואת קרבת האל למאמיניו, ולעולם אין הוא קרוי בהן 'אלוקים', השם המבטא את מידת הדין ואת הריחוק. המילה 'אלוקים' מופיעה בכל ספר ויקרא רק חמש פעמים, כולן בהקשר של עמים אחרים. שם ה', לעומת זאת, מופיע בחומש זה מאתיים ותשע פעמים. כפי שראינו בשבוע שעבר, אפילו שמו של החומש, ויקרא, עניינו קריאת קרבה ואהבה. כשיש אהבה יש קרבן.

כאן טמונה הרלוונטיות של רעיון הקרבנות במאה העשרים ואחת. המוסדות החשובים של העולם המודרני - המדינה הדמוקרטית הליברלית וכלכלת השוק החופשי - הושתתו על מודל **השחקן הרציונלי**, האדם הפועל כדי לְמַרְב את תועלתו האישית. תומס הובס דיבר על האמנה החברתית המתבססת על כך שלכל אדם בחברה יש אינטרס למסור כמה מזכויותיו בידי גוף מרכזי שמתפקידו לספק ביטחון ושלטון-חוק. אדם סמית ביסס את כלכלת השוק על התובנה כי אם כל אדם יפעל כדי למרב את טובתו האישית, התוצאה תהיה גידול של העושר המשותף. לא היה שום רע בכך. זה היה ניסיון לרפא את אירופה מהמלחמות והמחסור שעינו אותה מאות שנים. המדינה הדמוקרטית וכלכלת השוק היו ניסיונות רציניים לרתום את כוחו של האינטרס האישי למאבק נגד היצרים ההרסניים המובילים לאלימות. השתתת הפוליטיקה והכלכלה על האינטרס האנוכי אינה סותרת את האפשרות שהמערכות הקטנות יותר, המשפחות והקהילות, יישענו על האלטרואיזם, היפוכה של האנוכיות.

בחלוף שנים רבות של דמוקרטיה ושל משק חופשי, שבמרכזם כאמור היחיד ודאגתו לעצמו, רעיון האהבה כקרבן הידלדל קשות בתחומי חיים רבים. הדבר בולט במיוחד בתחום המשפחה. **חברה שאיבדה את מושג ההקרבה, במוקדם או במאוחר מוסד הנישואים יקרטע אצלה, הילודה תתמעט בקרבה, ואוכלוסייתה תזדקן ותמות לאטה.** לקודמי בתפקיד **הרב הראשי** לבריטניה, הלורד הרב עמנואל יעקובוביץ' ז"ל, הייתה דרך נאה לבטא זאת. חז"ל אמרו כי אדם המגרש את אשתו "מזבח מוריד עליו דמעות". מה הקשר בין מזבח לנישואים? שניהם, הסביר הרב יעקובוביץ', עניינם קרבנות. הנישואים כושלים כאשר בני הזוג אינם מוכנים להקריב זה למען זה.

היהדות שרדה למרות הקרבנות הרבים שהיהודים נדרשו להקריב למענה. ייתכן מאוד שהיהדות שרדה דווקא בגלל הקרבנות הללו. אך לא כל קרבן הוא קדוש. אדרבה, עצם קיומם של קרבנות בעלי חיים בתורה הוא אולי דרך למנוע הקרבת קרבנות אדם באלימות ובמלחמה. אך עיקרון הקרבן נשאר. הוא המתנה שאנו נותנים למה ולמי שאנחנו אוהבים.